

MONOGRÀFIC

“Entre el PIB i la renda disponible: cal trobar una senda pròpia per al sud de Catalunya”

En economia tenim dos indicadors força il·lustratius sobre les activitats econòmiques que es duen a terme al si del territori: el producte interior brut (PIB) i la renda familiar bruta disponible (RFBD). El PIB ens il·lustra sobre la idiosincràsia del teixit productiu, els sectors en què s'especialitza, la dimensió de les empreses, l'estoc de capital, la qualificació dels treballadors i, en definitiva, la capacitat per generar valor. En canvi, l'RFBD mesura els ingressos de què disposen els residents. És a dir, recull totes les rendes que perceben els habitants d'un territori i que destinen al consum o a l'estalvi.

Aquestes dues macromagnituds permeten esbrinar perquè els habitants del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre es troben entre els que més valor afegit produeixen i, alhora, entre els que menys renda perceben. Aquesta reflexió no respon a una posició proteccionista sense gaire sentit —tot allò que es produeix al territori es queda al territori—, sinó a un interès per explorar les conseqüències del fet que el sud de Catalunya romanguí captiu del model econòmic dels anys seixanta del segle xx. Un model que ens ha deixat molts rèdits, però que cal renovar en favor d'una economia més intangible, digital i sostenible.

En aquest exercici analític, ens trobem amb una petita limitació que cal posar damunt la taula. En tractar-se de magnituds sobre la producció i la renda, calcular-les és complex i cal recórrer a diverses fonts d'informació. Moltes dades provenen de l'Agència Tributària i es tarda mesos a aconseguir-les; per tant, hi ha un cert decalatge temporal entre el moment actual i les dades disponibles.

En aquests moments l'IDESCAT ens ofereix les dades de 2021. En aquest cas, aquest decalatge no serà un gran problema, atès que les variacions de les dues macromagnituds responen a forces estructurals i no pas a les conjuntures marcades per les decisions a curt termini que prenen les empreses i els ciutadans. Fet aquest advertiment, no avancem les consideracions, anem a pams.

Les nostres comarques estan ben situades en termes de producció; tanmateix, els ingressos que perceben les famílies són inferiors a la mitja catalana.

Les nostres comarques continuen ancorades a la cua del rànquing català pel que fa a la renda per habitant.

L'IDESCAT fa les estimacions del PIB i de la renda familiar bruta disponible per habitant per a les vegueries i comarques de Catalunya, per als municipis de més de 5.000 habitants i per a les capitals comarcals. L'institut d'estadística català presenta les dues macromagnituds en valors absoluts (milions de euros) i per habitant (milers d'euros). A fi de ser operatius, en el quadre adjunt presentarem el PIB i l'RFBD per habitant de les deu comarques tarragonines en termes absoluts i en relació amb la mitjana de Catalunya. Les dades dels anys 2011 i 2021 permeten comparar la dinàmica registrada en termes de producció i renda durant la dècada passada. Un valor de l'índex per sota de cent indica que la producció o la renda per habitant de la comarca en qüestió se situa per sota de la mitjana del país, mentre que un valor superior indica la situació contrària.

En observar el PIB per habitant assolit a les comarques tarragonines, criden l'atenció dos aspectes: les grans variacions que presenten les comarques i el poc dinamisme registrat durant el període 2011-2021 en algunes comarques.

Per als dos anys observats, tres comarques se situen per sobre del nivell català i, en particular, una comarca sobresurt de la resta: la Ribera d'Ebre. L'explicació d'aquesta situació és evident; es tracta d'una comarca petita en termes demogràfics on operen dues plantes energètiques que generen grans volum de producció. L'altra comarca que se situa sempre per sobre de la mitjana és el Tarragonès. També és senzill trobar una explicació al valor registrat els anys 2011 i 2021: la localització a la comarca del complex petroquímic més gran de la Mediterrània. En canvi, la tercera comarca que se situa per sobre de la mitjana varia en funció de l'exercici. L'any 2011 era la Conca de Barberà i el 2021, l'Alt Camp. Les dues comarques registren un valor proper a la mitjana catalana, cosa que posa en relleu que gaudeixen d'un teixit industrial potent, dinàmic i amb capacitat per regenerar-se en funció dels canvis tecnològics.

La resta de comarques presenten un PIB per càpita per sota de la mitjana, i són preocupants els valors assolits al llarg de tota la dècada per les comarques del Priorat i el Baix Penedès. Pel que fa al Priorat, malgrat la gran reputació dels seus vins i l'esforç que s'està fent per posicionar la comarca com un nus d'atracció turística i gastronòmica, la manca d'un teixit industrial dona lloc a uns nivells de producció força baixos. Pel que fa al Baix Penedès, tot i que és la comarca que exhibeix les millors rendes de localització logística i estratègica, pateix una sèrie d'entrebancs estructurals que limiten la capacitat que té per transformar el seu teixit productiu.

Quadre 13. Producte interior brut i renda familiar bruta disponible a les comarques del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre

	2011		2021	
	PIB per habitant	Índex	PIB per habitant	Índex
Alt Camp	26,2	94,4	33,5	106,2
Baix Camp	22,4	80,9	24,5	77,5
Baix Penedès	16,3	58,6	17,5	55,5
Conca de Barberà	28,8	103,9	30,5	96,7
Priorat	15,0	54,2	18,9	59,8
Tarragonès	31,9	115,1	33,3	105,4
Baix Ebre	20,3	73,0	23,6	74,7
Montsià	17,4	62,6	20,5	65,0
Ribera d'Ebre	52,3	188,4	62,4	197,6
Terra Alta	18,7	67,5	27,5	87,2
Camp de Tarragona	27,0	97,5	29,0	91,7
Terres de l'Ebre	28,4	102,4	33,6	106,3
Catalunya	27,7	100,0	31,6	100,0
	RFB per habitant	Índex	RFB per habitant	Índex
Alt Camp	14,5	87,2	15,5	88,5
Baix Camp	14,2	85,3	15,2	86,7
Baix Penedès	13,9	83,4	14,8	84,2
Conca de Barberà	14,4	86,3	16,2	92,4
Priorat	12,9	77,4	14,6	83,3
Tarragonès	14,6	87,7	15,1	86,1
Baix Ebre	12,5	75,1	14,1	80,1
Montsià	11,6	69,9	12,9	73,7
Ribera d'Ebre	14,4	86,2	15,2	86,5
Terra Alta	12,5	75,2	14,0	79,6
Camp de Tarragona	14,4	86,5	15,2	86,7
Terres de l'Ebre	12,4	74,5	13,8	78,4
Catalunya	16,7	100,0	17,6	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'IDESCAT.

Nota: Les dades del PIB i l'RFB per càpita estan en milers d'euros.

Si observem com han canviat les coses entre els anys 2011 i 2021, destaca la recuperació de l'Alt Camp fins a superar el PIB per càpita del país, la dinàmica moderada de la Conca de Barberà i la persistència per situar-se per sota de la mitjana de les comarques ebrenques del Baix Ebre, el Montsià, i la Terra Alta, tot i que cal destacar la revitalització d'aquesta darrera al llarg del període. Pel que fa als àmbits funcionals, el Camp de Tarragona presenta un PIB per capità semblant a la mitjana, encara que va perdre posicions durant la dècada. En canvi, les Terres de l'Ebre se situen per sobre dels registres del país com a resultat del factor distorsionador de les dues plantes nuclears ubicades a la Ribera d'Ebre.

Pel que fa a l'RFBD per habitant, les dades comarcals són menys asimètriques, si bé les deu comarques registren sempre valors inferiors a la mitjana del país. En aquest cas, els ciutadans residents a les comarques del Camp de Tarragona se situen sempre per sobre de les comarques ebrenques. Tot i això, cal posar de manifest els baixos nivells assolits al Priorat i a la Terra Alta, dues de les comarques interiors més pobres de Catalunya.

Les dades presentades posen en relleu la crítica situació estructural de les nostres comarques. Estan força ben situades en termes de producció; tanmateix, els ingressos que perceben les famílies a les deu comarques són inferiors al valor mitjà català. Aquesta realitat assenyala la gran necessitat de fer una aposta estratègica a llarg termini. No pot ser una aposta individual, sinó una aposta de país que reivindicui el gran potencial natural i econòmic de les comarques del Camp i de l'Ebre.

Tot i l'empenta de les nostres comarques en el terreny econòmic, no podem ignorar que continuen ancorades a la cua del rànquing català pel que fa a la renda per habitant. Aquesta dualitat entre producció i renda crea un escenari crític en termes d'ocupació, accés a serveis i recursos, marginalitat o pobresa. Si som capaços d'igualar el nivell del país en producció, també hem de ser capaços de fer-ho en rendes percebudes.

En el següent quadre es pot observar com ocupen el Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre, juntament amb les comarques de l'Alt Pirineu i Aran i les terres de Ponent, les últimes posicions. El nostre territori és capdavanter en la producció elèctrica i industrial.

Quadre 14. PIB i RFDB per habitant dels àmbits territorials de Catalunya (2021)

Àrees urbanes	RFDB per habitant	Índex	RFDB per habitant	Índex	Diferència
Metropolità	34,1	108,0	18,7	106,3	-1,7
Comarques gironines	27,4	86,7	15,5	88,1	1,4
Camp de Tarragona	29,7	94,1	15,2	86,7	-7,4
Terres de l'Ebre	27,3	86,5	13,8	78,4	-8,1
Ponent	29,5	93,6	15,2	86,6	-7,0
Comarques centrals	28,3	89,7	16,9	96,0	6,3
Alt Pirineu i Aran	24,2	76,8	14,7	83,8	7,0
Penedès	22,1	69,9	16,4	93,3	23,4
Catalunya	31,6	100,0	17,6	100,0	0,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'IDESCAT.

Nota: Les dades del PIB i l'RFDB per càpita estan en milers d'euros.

En analitzar amb detall els valors del quadre, crida l'atenció que només la conurbació de Barcelona se situa força per damunt de la resta del país. Això fa pensar que el model territorial català s'ha de replantejar a fi de passar d'un model centrat en la capital barcelonina a una trama més pericèntrica, que sigui capaç d'optimitzar millor els potencials de cada territori. En aquest model productiu més dispers i polivalent, les àrees metropolitanes incipients, com ara les de Tarragona-Reus o Tortosa-Amposta han de tenir un major protagonisme. Les dades reclamen una distribució més equitativa de les activitats que generin llocs de treballs adients per als nostres joves, que gaudeixen d'alts nivells de qualificació.

Per què la bretxa entre la producció i les rendes a les comarques del sud de Catalunya és considerable? Diversos factors n'expliquen la persistència: l'especialització agrària de les comarques de l'interior, el pes dels grans establiments de producció energètica, la localització del complex petroquímic més gran de la Mediterrània, el pes d'un sector turístic de sol i platja de masses, la manca d'una política industrial activa, les polítiques de campanar de les principals ciutats, l'emigració dels joves qualificats per la manca d'oportunitats, etc. Hi ha molts factors que expliquen perquè al sud de Catalunya unes comarques són al capdavant a l'hora de produir i d'altres queden relegades a la cua en el rànquing de la renda per habitant.

El model territorial català s'ha de replantejar a una trama més pericèntrica, on les àrees metropolitanes incipients han de tenir major protagonisme.

Algunes comarques tarragonines són al capdavant en el rànquing de la renda per habitant i d'altres queden a la cua.

Totes les explicacions es poden sintetitzar en una evidència: l'economia del Camp de Tarragona i de les Terres de l'Ebre encara està supeditada al model de desenvolupament dels anys seixanta del segle xx, un model econòmic que descansava sobre dos motors. D'una banda, la inversió estrangera directa derivada de localitzar, a l'entorn de Tarragona, el principal polígon industrial del país. I de l'altra, la creixent entrada de divises fruit de l'atractiu de la zona per als turistes europeus. Aquest model dual va transformar la demarcació de la província i ens va obrir cap a l'exterior.

Cal renovar la pell del teixit industrial i turístic de mitjan segle xx.

El sud de Catalunya no pot renunciar a la indústria, però tampoc no pot ignorar els canvis radicals que s'estan produint en les economies veïnes. Des de la transformació digital iniciada a finals del segle xx, les manufactures industrials van experimentar una profunda revolució. Ara som en una altra fase, en la qual la nova indústria destaca per ser més intangible, ocupar més personal qualificat i fer un ús més eficient de les tecnologies digitals. El Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre s'enfronten al repte de dur a terme la Quarta Revolució Industrial a fi de desenvolupar un sector industrial basat en l'adopció de tecnologies digitals intel·ligents i la sostenibilitat mediambiental. No es tracta de canviar de model d'un dia per l'altre. Ben al contrari, cal renovar la pell del teixit industrial i turístic de mitjan segle xx i, al mateix temps, captar noves indústries i activitats professionals intensives en tecnologies digitals avançades que contractin el nostre personal qualificat.

El Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre gaudeixen dels actius necessaris per dur a terme aquesta transició cap una economia digital i sostenible. Tenim els recursos de la indústria, tenim el turisme, tenim un dels millors entorns per viure i crear, i tenim el personal necessari per afrontar el repte. Només cal el compromís de tots per dur a terme una política industrial que promogui un entorn favorable per a la captació de noves activitats basades en la creativitat, la innovació i l'emprenedoria.

La província de Tarragona gaudeix dels actius necessaris per dur a terme la transició cap una economia digital i sostenible.

No es tracta de renunciar al model actual sinó de transitar cap al model europeu que descansa sobre dues grans bases: les tecnologies digitals i les energies sostenibles. Sols un consens ferm i estable entre les administracions públiques i el sector privat cap una economia més digital i sostenible permetrà reduir la bretxa entre la producció i la renda al sud de Catalunya. L'economia del Camp de Tarragona i les Terres de l'Ebre té tots els actius necessaris per fer la transformació cap al nou model productiu. No hi ha temps a perdre; cal anar per feina.

Quadre 15. PIB i RFBD per habitant dels àmbits territorials de Catalunya (2020)

Comarques amb més PIB per càpita	PIB/habitant	Índex
Ribera d'Ebre	62,4	197,6
Barcelonès	38,6	122,2
Segarra	34,5	109,2
Alt Camp	33,5	106,2
Tarragonès	33,3	105,4
Baix Llobregat	32,7	103,5
Gironès	32,5	102,9
Vallès Oriental	32,4	102,6
Vallès Occidental	31,4	99,6
Osona	30,7	97,2
Comarques amb menor RFBD per càpita	RNBD/habitant	Índex
Montsià	11,6	69,9
Noguera	12,9	77,3
Alt Urgell	13,1	78,3
Terra Alta	12,5	75,2
Alt Empordà	12,6	75,6
Baix Ebre	12,5	75,1
Garrigues	13,1	78,5
Urgell	13,4	80,7
Priorat	12,9	77,4
Alt Pirineu i Aran	13,6	81,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'IDESCAT.

Notes: Les dades del PIB i l'RFBD per càpita estan en milers d'euros. Índex Catalunya=100.

Per concloure aquesta nota, el quadre adjunt presenta la relació de les deu comarques catalanes capdavanteres en la producció del PIB de manera persistent i les deu que s'han situat en les últimes posicions del rànquing de renda familiar disponible. Entre les deu comarques millor posicionades es troben la Ribera d'Ebre, l'Alt Camp i el Tarragonès. D'altra banda, entre les més pobres, en trobem tres de les Terres de l'Ebre (el Montsià, la Terra Alta i el Baix Ebre) i una del Camp de Tarragona (Priorat).

No es tracta d'un fet conjuntural, sinó d'un problema endèmic que només es pot minorar amb el compromís de les diferents administracions implicades. Cal transitar cap a un model de creixement més empàtic i equitatiu que, any rere any, deixi de condemnar el sud de Catalunya al vagó de cua de la renda per habitant.